

zije. One najbolje utjelovljuju staru sliku svijeta. Iako etimologija riječi nije pouzdana, možda ime ima neke veze s riječju haib — drvo. Heiseb je jedan od najstarijih likova naroda Dama i Nama, u njegovu su karakteru mnoge proturječnosti (br. 6) — s jedne strane ljudi pate od njegove pakosti a s druge su mu pak zahvalni za hranu, vatru i oslobođenje od zloduha. U jednoj verziji on lavu donosi plijen, u drugoj se sam pojavljuje kao životinja — gušter (br. 19, 33).

Od br. 35 do 57 susrećemo se s pričama o šakalu, koje su poznate diljem Afrike. To su uglavnom priče iz evropskih izvornika, najčešće iz ciklusa *Reineke* (ovdje samo pr. 53). Kazivači se identificiraju sa šakalom nasuprot bijelcu kojega nadmudruju, pa tako, iako u suštini evropske (br. 55, 56), ove priče preoblikovane i ukrašene postaju anti-evropskima.

Na njih se nastavlja životinjske priče (br. 58—68), u kojima životinje nemaju jednoznačnu simboličku vrijednost. Lav može biti zao i neprijateljski a može biti i gospodar svijeta (br. 28). Divokoza je čas simbol mlade žene (br. 46), čas je zloduh (br. 69).

Slijede bajke (br. 69—107), koje ne odgovaraju sasvim kriteriju koji je sačinjen za istraživanje takvih priča u Evropi jer njihov je svijet mješavina životinjskog i ljudskog, jedinstvenih u pravremenu. Ima tu i mitskih predodžbi — u br. 73 roditelji se poimaju kao »kiša« i »vatra«.

Opominjuće i zastrašujuće priče (br. 94—96) i etiološke (br. 108—111) na kraju knjige interesantne su po tome što kazivači u njima ne prepoznaju evropsku »bazu«. »Ta oni su ih čuli još od svojih pradjedova« (br. 103—106).

Märchen der Bantu, Herausgegeben und übersetzt von **Almut Seiler-Dietrich**, Die Märchen der Weltliteratur. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1980, 288 str.

Bantu je zajedničko ime za narode Crne Afrike koji danas nastanjuju srednjoafrički prostor — od Gvinejskog zaljeva do Indijskog oceana (iako im je pradomovina vjerojatno današnji Zapadni Kamerun), a povezuje ih ne antropološko jedinstvo nego skupina zajedničkih jezika, kojih bez dijalekata ima oko dvije stotine.

S obzirom na specifičnost jezika (kojih ni morfologija ni sintaksa nisu podudarne s evropskim jezicima) istraživači su radij boljeg razumijevanja bili primorani upoznati se i s logičko-filozofskim sistemom Bantua, njihovim misaonim i aksiološkim predodžbama, koje su duboko prožete evropskim utjecajima. To nije čudno budući da prvi kontakti s Evropljanima počinju već u 15. st. dolaskom Portugalaca i kršćanstva. To je doba kada padaju crnoafrička kraljevstva, kada tisuće Afrikanaca bivaju odvođene u ropstvo, kada osim tih teškoća postoje i druge u obliku borbe protiv moćne prirode o malo plodne zemlje, protiv divljih životinja... a sve da bi se zadobili bolji životni uvjeti. Sve su to razlozi koji bantuske narode određuju kao okrutne i nimalo milostive prema drugim narodima (Pigmeji, Bušmani, Hotentoti, Khoisan), na čiji su teritorij prodirali svojim osvajanjima.

Svi se ti elementi zrcale i u bajkama koje donosi ova zbirka, a koje se dijele na mitove i aitiološke priče, čarobnjačke priče, zastrašujuće i opominjuće priče, te zagonetne i šaljive priče. U prvu skupinu spadaju priče kojih motivi sežu još u arhajska vremena ili u izvanzemaljske prostore, a od aitioloških, koje govore o porijeklu i pravom stanju stvari, najbrojnije su životinjske. One ujedno zrcale i hijerarhiju društvenog života Crne Afrike, koja je stroga i čvrsto utemeljena. Slon i lav su kraljevi ži-

votinskog svijeta a kao »tipovi« nisu samo veliki i moćni, nego i prilupki. Tu su još i zli leopardi, lukave kornjače, gazele (br. 38).

Kraljevi su inače postavljeni od boga a raspolažu i posebnom moći komuniciranja s prirodnim silama. Oni prizivaju kišu, utječu na plodnost tla... i njihov je život stoga ograničen bezbrojem tabua.

Kraljevstvo se nasljeđuje po majčinom liniji, što odgovara uvjerenju da jedino majka ima direktnu krvnu vezu s djetetom, a i skrbnikom mu se ne smatra, otac nego majčin brat (br. 43, 57). Velika se briga posvećuje djeci i nastoji se udovoljiti svaka njihova želja (br. 29).

Čarobnjačke su priče pune evropskih elemenata (fotografija pomaže u potrazi za izgubljenom princezom, pr. br. 23), dok najviše autohtonih elemenata sadrže zastrašujuće i opominjuće priče. Zagonetne priče raspravljaju o problemima prava i obično slušača ostavljaju pred nerazriješenom dilemom.

Područja s kojih ove bajke potječu geografski su podudarna s državama Kamerun, Gabun, Kongo, Zair, Angola, Uganda, Ruanda, Kenija, Tanzanija, Malawi i Mozambik, a njihovi prvi sakupljači i predvođi bili su misionari iz Njemačke, Francuske i Engleske. Neke od pripovijedaka ove zbirke preuzete su iz zbirki iz prošlog stoljeća a neke su sakupljene u posljednjih deset godina. Brojevi 5—8, 22, 23, 27, 37, 40, 47, 54, 62 prevedeni su s francuskog.

Uz pogovor i objašnjenja dodan je popis literature i karta rasprostranjenosti srednjoafričkih bantuških naroda i njihovih jezika.

Snježana Zorić

Severnye predanija (Belomorsko-Obonežskij region), Izdanje podgotovila N. A. Kriničnaja, Akademija nauk SSSR, Karel'skij filijal, Izd. »Nauka«, Leningradskoe otdelenie, Leningrad 1978, 255 str.

Knjiga *Predaje sjevera* sadrži ove dijelove: riječ sastavljača, članak o

načelima izbora i sistematizaciji predaja, tekstove i dodatke (komentare, priloge, popise motiva, izvođača, osobnih imena, geografskih naziva, skraćenice i rječnik manje poznatih riječi).

U uvodnoj riječi sastavljač navodi da je ovaj zbornik prvi pokušaj izbora, sistematiziranja i komentiranja predaja iz Karelije i graničnih predjela. Po svojoj folklorno-povijesnoj tradiciji teritorij Bjelomorsko-oboneške regije, raznorodan po nacionalnom sastavu, smatra se u etnografskom smislu cjelinom. Stoga je uporedo s ruskim predajama sastavljač u zbornik uvrstio i predaje drugih narodnosti tog područja, uzete iz ruskih izvora. Skupljanje karelijskih i vepskih predaja i njihovo objavljivanje na izvornom jeziku nije predmet ovog izdanja. U Institutu za jezik, književnost i povijest karelijske filijale AN SSSR V. J. Jevsejev pripremio je za štampu zbornik *Karelijski folklor*, gdje će zasebno biti prvi put objavljeni i tekstovi karelijskih predaja.

U članku o načelima izbora i sistematizaciji predaja prvenstveno se nametnuo problem principa kako iz folklorne proze izdvojiti predaje (povijesne) i kako ih razlikovati od sadržajno bliskih mitoloških predaja i legenda. Sastavljač napominje da se predaje oblikuju na osnovi povijesne stvarnosti, povijesnih činjenica i stoga posebno razmatra pojam »povijesnosti«.

Sav odabrani materijal sistematiziran je po ciklusima, a ciklusi raspoređeni, koliko je moguće, kronološkim redom. Tako je izdvojeno ovih devet ciklusa: prvi, *predaje o naseljavanju i osvajanju teritorija*. Važno mjesto u tom ciklusu zauzimaju teme o kolonizaciji sjevernih zemalja. Drugi je ciklus o starosjediocima, tzv. »čudima«. Etonim »čud« učvrstio se u narodnoj prozi i označava pripadnika pribaltičko-finska plemena. Tu su sačuvana sjećanja na prve dodire starosjedilaca s Novgorocima (9. do 10. st.) i na postupno istiskivanje i asimilaciju u procesu slavenske koloniza-